

RECENSIONS

La tercera part d'aquesta obra es destina a glossar la vida i els fets de divuit homes fonamentals per a la història d'aquest diari: Enric Prat de la Riba, Raimon d'Abadal i Francesc Cambó són alguns d'ells.

Finalment, la quarta part recull diversos documents lligats a la vida del diari, destacant els que contenen el primer i el segon consell de guerra a Prat de la Riba.

Una molt extensa relació de biblioteques i arxius consultats, la bibliografia general i específica sobre *La Veu* i l'índex onomàstic tanquen aquesta excel·lent obra de recerca.

Voldria destacar, en consonància amb Josep Maria Figueres, que aquest llibre mostra de manera ben clara que la premsa és, en si mateixa, un element fonamental d'anàlisi i no sols una font per a altres recerques. Per això la seva lectura proporciona la imatge d'una època molt apassionant i crítica. El món d'ahir, en paraules de Stefan Zweig, els seus canvis vertiginosos, les seves lluites aferrissades eren a les planes dels diaris i *La Veu* era un de tants exemples. I aquest llibre ho mostra amb força.

Es tracta d'un llibre molt ben escrit i això, avui dia, és difícil de trobar. Vull dir que el seu llenguatge uneix rigor històric, ordre i claredat expositiva. Les imatges i les taules, així com l'apèndix documental i bio-

gràfic són una font inestimable com a complement del discurs però, també, des del vessant de la didàctica de la Història. Això em serveix per marcar probables recerques en aquest camp.

Josep Maria Figueres, com a bon historiador i professor que és, utilitza un to allunyat de l'apologètica que avui trobem en altres llibres, destacant les llums i les ombres de la història d'aquest diari i deixant obert l'espai per a la discussió i el diàleg.

Com ell mateix diu a les pàgines inicials, fer recerca sobre la història d'un diari és apassionant. I, acabo, llegir aquest llibre també ho és.

José Miguel HERNÁNDEZ LÓPEZ

SOLDEVILA, Ferran (2015). *Per un poble normal*. Barcelona: Enric Pujol [ed.], RBA, 191 p.

Enric Pujol, biògraf i estudiós del tot destacat de l'historiador Ferran Soldevila i Zubiburu, ens ofereix una nova selecció de textos de l'autor d'*Hores angleses*. Després d'una introducció en què es detalla la trajectòria vital i intel·lectual de Soldevila, Pujol Casademont aporta estudis publicats a la *Revista de Catalunya*, *La Publicitat* i el portaveu de l'exili de Buenos Aires, *Catalunya*. En conjunt, l'anto-

logia que en resulta és un retaule de reflexions que remarca el vessant entre historiogràfic i civicopolític d'un dels professionals de la història més significats de la Catalunya dels anys vint i trenta.

L'orientació de la recerca en història (global) és ben reflectida en els dos pròlegs que l'editor ha cregut oportú de reproduir: els textos respectius de la *Història de Catalunya* i de la *Història de Espanya*. Llegir a hores d'ara ambdós programes d'estudi duu a comprendre que Soldevila volia, en el primer cas, sintetitzar i divulgar la història dels connacionals en un context que, com bé situa el curador de l'obra, es caracteritzava per un procés de nacionalització cultural que, endegat amb l'obra de la Mancomunitat, fou continuat sota el republicanisme cultural. També permet de comprendre el vessant polièdric de Francesc Cambó, mecenes de l'obra –encara que fos a l'ombra dels beneficis de la *Chade*. En qualsevol cas, la introducció de Soldevila vincula projecte historiogràfic i construcció nacional; però no pas d'una forma passatista, sinó oferint un relat –per comprendre'ns– que s'adeia al projecte polític comú a l'esquerra catalana.

El proemi a la història d'Espanya planteja –com a principal característica– una anàlisi plurinacional peninsular, aspecte que avui roman a

l'Estat espanyol com a utopia minoritzada, més que no pas com a realitat acadèmica i científica.

Els textos de Ferran Soldevila reportats en aquesta edició serveixen, a més, per mostrar un historiador que esdevé cronista i pensador polític, fet que al volum es concreta en la narració del Pacte de Sant Sebastià (1930) –i la funció dels partits catalans que el signaren–, i en l'article que encara avui manté bona part del sentit pel que fa a la indissoluble unitat d'anàlisi entre «Qüestió obrera i la qüestió catalana» (novembre de 1930). Aquesta reflexió al·ludia –en un context pròxim a les eleccions d'abril de 1931– a la funció política dels treballadors –tot criticant l'abstencionisme anarcosindicalista– i, fonamentalment, a la concepció de l'obrer-intel·lectual (Gramsci) que, segons Soldevila, esdevenia intrínsecament catalanització. L'associació de l'historiador entre cultura i classes populars al·ludeix implícitament a la funció pedagògica transformadora dels ateneus obrers i enciclopèdics.

La lectura d'altres articles és útil a fi d'aproximar el lector envers una mentalitat liberal –la llibertat de jutjar fonamentadament com a procediment– quant a l'assumpció del criteri fonamentat en la raó històrica, fet que es pot resseguir en la polèmica mantinguda amb Carles Cardó sobre la laïcitat.

La resta de les reflexions pivoten sobre tres principis: identificació amb el país en conjuntures crítiques, com fou la guerra (1936-1939) –la «Fe en Catalunya», article publicat a la *Revista de Catalunya* (1938)–, unió política de les forces catalanistes en temps de conflicte i de lluita contra la desesperança com fou la diàspora republicana –llegiu l'article, que avui esdevé antídoto a l'espanyolisme interior, «El miratge del renunciament» (1939), i –en el cas del bastiment de la memòria fabriana– l'evocació nacional del gramàtic traspasat a Prada el 1948 pel que feia a la projecció del significat de la seva obra entre els compatriotes exiliats.

Què en podem extreure, doncs, d'aquesta antologia? Primerament, que Soldevila integrava un model d'articulisme a partir de la relació entre present i passat. Segonament, que encara cal aprofundir en biografies d'intel·lectuals i d'intel·lectuals polítics del primer terç del nou-cents a fi de concretar l'adopció de postulats culturals internacionals i llur aplicació a la vida nacional. En tercer lloc, que cal analitzar aquesta conjuntura –entre la crisi del modernisme, l'emergència i hegemonia política noucentista (Lliga Regionalista) i l'adopció del noucentisme, en clau popular, pel republicanisme catalanista als anys trenta (fins a 1936)–

per interpretar una lògica cultural i cívica des del que era coetani aleshores. I, finalment, que acomplir la premissa de comprendre –des de / en–el–context, hauria de comportar la data de caducitat de nominalismes extemporanis –historiografia romàntica, nacionalista, reduccionista–, que encara avui campen amb tota impunitat intel·lectual (volent fer-se passar per «crit de modernitat»! [*sic*]) a fi de bastir una desqualificació política del binomi *nacionalització cultural - consciència nacional / consciència de pertinença a un àmbit nacional*, a mans del retorn a un model d'història provinciana; principi que, tot just, fou cavall de batalla de l'historiador Ferran Soldevila i de bona part de la «generació nacional dels anys trenta». O és que encara volem fer el (darrer) esforç per esdevenir província? Com a contraposició al provincianisme polític no deixeu de llegir l'article «Catalunya» –escrit per Soldevila el 1943: *abans de Joan Fuster*.

Per un poble normal constitueix una útil edició de textos que ens apropa a la producció intel·lectual d'un autor, la qual, en època de la institucionalització cultural republicana, adquiria la seva significació social en el marc ideològic del *combat* polític per la cultura, premissa essencial per construir una comunitat nacional intel·lectualment no dependent. I pel

que es veu, alguns funcionaris de la cultura –organitzats i amb recursos– malden perquè «1939» sigui ben a prop...

Xavier FERRÉ

FIGUERES, JOSEP M. (2015). *Lluís Companys. De la revolució social al nacionalisme*. Barcelona: Editorial Base, 182 p.; (2015). *Lluís Companys: vida, reivindicació i memòria d'un president. En commemoració del 75è aniversari del seu afusellament*. Barcelona: Memorial Democràtic, 281 p.

La fi tràgica del president Companys ha comportat múltiples esdeveniments de record i la realització d'estudis acadèmics que han analitzat aspectes de la seva vida política i periodística. Amb tot, el relat periodístic, de vegades amarat de referents poc precisos, sembla que guanya el terreny intel·lectual a la recerca de pedra picada. El tractament habitual de la trajectòria de Lluís Companys és un exemple d'aquest biaix entre la crònica i l'aprofundiment reflexiu. Caldrà, doncs –com plantegen els dos llibres esmentats– que el reguitzell d'anècdotes doni pas a l'estructura de recerca consistent, de la qual es fan ressò les dues obres que tot seguit comentem i que remetent a dos temes de debat

comuns: la biografia del «president màrtir» i la seva derivació simbòlica.

Pel que fa al primer aspecte, la manca d'una biografia política de l'activista del Tarròs és una requesta apuntada per contemporaneïstes. Ara bé, també pot ser necessari, en models vitals complexos –marcats per la lluita i la repressió com el que ens ocupa–, d'elaborar recerques que, partint d'un enfocament global en un primer apartat de l'estudi biogràfic, aprofundeixin conjuntures que expliquin les causes i motivacions dels orígens ideològics de l'objecte d'estudi a tractar.

Una característica comuna dels textos de Figueres i del Memorial Democràtic –amb abast biogràfic més integrat i elaborat en l'escaiença del 75è aniversari de l'afusellament del president– és el fet d'aportar contextos vitals que incidiren en la presa de decisió política de Companys, un compromís que conjuminava l'advocacia laboralista, el periodisme polític de denúncia i l'organització de les primeres forces polítiques republicanes.

Hi ha, doncs, un nexa entre ambdós treballs: el plantejament d'una recerca sistemàtica pel que fa al període viscut per Companys entre 1891-1923, és a dir, d'ençà que es trasllada a Barcelona fins al pronunciament de Primo de Rivera. Aquest marc temporal, definit en clau de temps cultural i polític, seria d'interès a fi de poder

detallar els orígens republicans del futur president de la Generalitat. I, fonamentalment, ens oferiria un «retrat de grup» que explicaria les relacions entre els seus primers interlocutors: Francesc Layret, Salvador Seguí, Marcel·lí Domingo, Gabriel Alomar. A més, però, aclariria la vinculació, que esmenta Josep M. Figueres, entre catalanisme i obrerisme. Aquest aspecte, no gens secundari, no sols incidiria en la crisi d'un model de proposta nacionalitzadora conservadora, ans hauria d'explicar fonamentalment com la pràctica política de sindicalistes, intel·lectuals i polítics incidia en un determinat grau de catalanització del proletariat industrial i agrari, disputant així una certa hegemonia al lerrouxisme en espais associatius de treballadors. Fou així que la constitució de la Unió de Rabassaires i la fundació del seu portaveu, *La Terra*, ocupà l'espai associatiu i de lluita dels pagesos. L'anàlisi, doncs, de l'aproximació i vinculació entre una doble consciència política, nacional i de classe és un fet que, en el cas de Companys, caldria aprofundir, car ha estat un motiu de debat reincent, la delimitació del qual no es pot especificar sense l'increment d'estudis que tinguin com a objecte d'anàlisi la conjuntura de la qual hem fet esment.

Lluís Companys. De la revolució social al nacionalisme hi incideix amb dos treballs –dels deu que integren

l'obra–: «El Companys revolucionari dels anys vint. Processos desconeguts» i «Guerra del Marroc i periodisme crític». Els dos capítols, però, es complementen amb l'Annex (gens secundari) «Informes de seguiment policial (1920-1924)». L'anàlisi detallada del període 1917-1923 hauria, doncs, de plantejar si el que es donà en els republicans que fundaren el Partit Republicà Català –i l'embrió, a aprofundir– del Partit Socialista Català, fou l'evolució d'un model socialista (fabià?) fins a l'assumpció del fet nacional, o bé el que s'anà produint fou la reciprocitat entre nacionalització i socialisme, una eixida integrada del qual es començà a concretar amb la incipient, però significativa, Federació Democràtica Nacionalista. Figueres mateix sembla que aposta per aquesta darrera opció en l'epígraf «L'empelt entre el catalanisme i l'obrerisme» (p. 24-28).

Per la seva banda, *Lluís Companys: vida, reivindicació* [...] aporta dades sistemàtiques en sengles treballs de Paola Locascio («Advocacia i periodisme polític [1905-1917]»), Daniel Roig («Lluís Companys. Del Partit Republicà Català a la Unió de Rabassaires [1917-1923]») i la projecció republicana trentista de Gemma Caballer i Queralt Solé («Oposició a la Dictadura de Primo de Rivera [1923-1931]»).

Com anà vinculant 'nació' i alliberament social Lluís Companys? Pot ser que en la proclamació de l'Estat Català dins la República Federal Espanyola maldés per vincular els interessos independentistes del CADCI amb els de la regeneració democràtica ibèrica? El crit final «Per Catalunya!» és una metàfora de l'assumpció –condicionada entre 1917-1923– de la llibertat social i nacional? El simbolisme transgeneracional de Companys no conté moralment aquest doble alliberament, més enllà del significat de l'assassinat del president d'un país?

Ambdós volums, doncs, són útils per plantejar, entre altres aspectes, aquests interrogants. Figueres, amb voluntat de relacionar metodologia periodística i recerca arxivística, aporta un conjunt de treballs, alguns dels quals de difícil localització, que primfilen trets biogràfics: maçoneria, parlaments, participació fonamental de Companys en les jornades del 19 i 20 de juliol de 1936, l'exili, el segrest del president i la projecció del «mite» Companys. Són set treballs que detallen conjuntures que, políticament, en part, derivaren de la formulació republicana establerta en els anys vint.

Aquesta part de l'obra de Figueres es complementa amb els cinc capítols del volum del Memorial Democràtic –redactats per Juli Cuèllar (etapa

1931-1934), Elena Llorente i Manuel Simó (conjuntura 1934-1936), Rubèn Doll (cicle 1936-1939), Oriol Dueñas (bienni 1939-1940) i Raül Digón (expedients incoats a Companys pel Tribunal de Responsabilidades Políticas)–, l'aportació comuna dels quals és difondre ordenadament els contextos projectats dels anys trenta fins a l'afusellament de Companys el 15 d'octubre de 1940. La vida parlamentària, la fundació d'Esquerra Republicana de Catalunya –amb el parlament de Companys, excel·lent indicador dels referents ideològics reconeguts pel polític, i que acaben per confluïr en la formació política de nou encuny–, l'obra legislativa, la crisi política de l'Estat espanyol que explicà la vaga general i el 6 d'octubre, la repressió subsegüent (1935-1936), les limitacions del somni reformista republicà (p. 120-122) i l'asfíxia política envers la Generalitat per part del Govern republicà espanyol d'ençà del fets de maig de 1937 –un altre aspecte que permet de capir un Companys que denuncia aquest fet–, l'ensulsiada i la detenció. Per tant, són capítols que defineixen l'evolució completa del polític, que haurà de fer front –com també s'esdevingué a partir de febrer de 1939– al nacionalisme republicà espanyol, concretat en el menysteniment d'Azaña i de Negrín vers Companys i el lehendakari Agirre Lekube.

El segon tret a destacar d'ambdues monografies és el factor simbòlic 'Companys'. Simbòlic pel que fa a la perduració de la seva memòria en el si de la població i quant a la denúncia que se'n desprèn vers la peculiar «democràcia» espanyola en no anul·lar-ne el procés. En aquest sentit, ambdues obres són adients a l'hora de palesar –Figueres– la importància de «configura[r] un espai mental propi» (p. 17). Un fet que resta implícit en els treballs del volum del Memorial confeïts per Carolina Rúa («La reivindicació de Companys [...]», p. 199-219) i Josep Cruanyes («La reparació de la figura de Companys [...]», p. 219-243). Aquestes aportacions no sols delaten la interferència ideològica i política del model d'història que s'ensenya majoritàriament a l'ensenyament secundari (i a l'universitari), sinó que, fonamentalment, expliciten les mancances morals de la reforma postfranquista, la qual, sota el disseny d'oblidar els fronts de guerra, l'única cosa que aconsegueix és minoritzar els fets repressius soferts pels republicans («Silenci entorn del procés i l'execució», p. 224-226) i «El camí de la revisió anul·lació del procés» (p. 226-228). Tot plegat evidencia la total manca de voluntat política de reconeixement del magnicidi, i el que representa pel que fa a la repressió franquista. Existeix, doncs, una lluita

per l'hegemonia de legitimitats polítiques, la qual cosa situa el fet de la constitució –15 d'octubre de 1984– del Grup per l'Anul·lació del Procés a Lluís Companys com a «metàfora» de la memòria històrica vers la història contemporània d'avantguerra.¹ L'afusellament de Companys és motiu de reflexió sobre la substitució d'una intrahistòria nacional per un relat que malda per hegemonitzar la història inventada constitucional espanyola.

Aquest segon repte investigador –matèria de recerca doctoral– que fa esment de la funció política de la història, a les polítiques de la memòria, ens retrotrau a les elaboracions de Paul Ricoeur i d'Enzo Traverso sobre aquests dos fets per pensar, i per projectar civicopolíticament.

Companys, i tot el context polític que representa, i el que projecta com a alçaprem politicsimbòlic, continua essent un repte. Aquesta requesta exposa, si més no entre ratlles, sengles ressenyes de Josep M. Figueres i l'obra miscel·lània commemorativa del Memorial Democràtic.

Xavier FERRÉ

1. Un balanç de l'activitat del Grup per l'Anul·lació a *Entre el mite i l'oblit. 50è aniversari de l'afusellament del president de Catalunya*, Barcelona, El Llamp, 1991.